

Női bűnözés történelmi perspektívában

Women's Criminality in Europe, 1600–1914. Eds.: Manon van der Heijden – Marion Pluskota – Sanne Muurling. Cambridge, Cambridge University Press, 2020. 257.

A Cambridge University Press gondozásában 2020-ban *Women's Criminality in Europe, 1600–1914* címmel megjelent tanulmánykötet egy rendkívül aktuális problémakört, a nemek és bűnözés közötti kapcsolatot vizsgálja. A téma aktualitását mutatja az, hogy a történészek és kriminológusok által folytatott kutatások egyre dinamikusabb méreteket öltenek napjainkban. Ennek okai részben abban keresendők, hogy a genderszemléletű kutatások napjainkban egyre nagyobb teret nyernek, de tágabb értelemben illeszkednek ahhoz a már korábban kibontakozott történészi szemlélethez is, amely olyan periférikusan kezelt társadalmi csoportok vizsgálatára fókuszál, amelyek kiestek a *mainstream* kutatások homlokeréből. A kötet szerkesztői Hollandia legrégebben alapított egyeteme, a Leideni Egyetem Történettudományi Intézetének oktatói: a kora újkori történelemmel foglalkozó professzor, Manon van der Heijden kutatási témái közé tartozik többek között a bűnözés és igazságszolgáltatás, a házasság és család intézménye, illetve a város-történet vizsgálata is, míg a kötet másik szerkesztőjének, Marion Pluskotának számos publikációja jelent meg a 18–19. századi prostitúcióval és bűnözéssel kapcsolatban, Sanne Muurling pedig a kora újkori bolognai bűnözés és nemek kapcsolatát vizsgálta a doktori disszertációjában.

A könyv bevezetője magyarázatot kínál nem csupán arra, hogy mi teszi aktuálissá a női társadalom és bűnözés kapcsolatának vizsgálatát, hanem bemutatja azt is, hogy ehhez milyen módszertani eszköztár áll a kutatók rendelkezésére. A bevezetőben foglaltak szerint a modern megközelítések új dimenziókat nyithatnak a bűnözés megértéséhez, az e mögött álló motivációk, bünszervezetek, a bűnözés reprezentációjának és az elkövetők felelősségre vonásának megértéséhez. A bűnelkövetések hátterében olyan szociokulturális mozgatórugók húzódnak, amelyek éveken keresztül „rakódtak rá” a férfiakra és nőkre egyaránt. Az évszázadok során kialakult társadalmi és környezeti elvárások elfogultságot eredményeztek a nőkkel szemben, amelyek olyan sztereotípiák kialakulásához vezettek, mint például az, hogy a nők kevesebb alkalommal követnek el bűncselekményt, és ha mégis, akkor is csak olyan „tipikusan női” bűntettek köthetők hozzájuk, mint például a magzatelhajtás és a boszorkányság vádja. Mivel a női bűnözéssel kapcsolatos régebbi kvantitatív vizsgálatok is azt mutatták, hogy a nők kisebb valószínűséggel követnek el bűncselekményeket, így a korabeli kutatások nagy része figyelmen kívül hagyta a nők bűnözésben betöltött szerepét. A témát először 1975-ös tanulmányában kezdte el komolyabban boncolgatni John M. Beattie angol

**Women's Criminality
in Europe, 1600–1914**

Edited by Manon van der Heijden,
Marion Pluskota and Sanne Muurling

jogtörténész,¹ a legutóbbi kutatások viszont már olyan jelenségekkel is foglalkoznak, amelyek a bűncselekményt elkövetett nők igazságszolgáltatási rendszerben való részvételét is feltérképezik. Ezekből a munkákból kiderül, hogy a női tettek nem jelentek meg nagy számban a felsőbb bíróságok előtt, ugyanis több okból – ilyen lehetett például az engedékenység, jelentéktelen bűncselekmény elkövetése vagy a nemek közötti „kettős mérce” –, inkább az alsóbb bíróságok róttak ki rájuk ítéleteket. Természetesen e jelenségek mögött is érdemes a fent említett szociokulturális mozgatórugókat és hatásokat vizsgálni; erre tesznek kísérletet a három nagy tematikus blokkra tagolt tanulmánykötetben foglalt írások.

A kötet első, az *Erőszak, tér, nemek* címet viselő tematikus blokkja két tanulmányt foglal magába. A fentiekben is említett Sanne Muurling *Women, Violence and the Uses of Justice Before the Criminal Court of Early Modern Bologna* című munkájában azt vizsgálja, hogy a nők miként tudták eszközként felhasználni a patriarchális büntető igazságszolgáltatási rendszert az erőszakos konfliktusok megoldására. Annak ellenére, hogy időnként csak korlátozottan tudták érvényesíteni igazukat az inkvizítori eljárás során, a nők megtalálták annak módját, hogy a saját javukra fordítsák az igazságszolgáltatási rendszert. Ez különösen a kora újkori városi terekre volt jellemző, ahol a nők közvetlenül folyamodhattak a bíróságokhoz, és nem kellett a közvetítők ítéletére hagyatkozniuk. Jo Turner a Staffordshire-i Egyetem Kriminológiai, Rendészeti és Törvényszéki Tudományok Tanszékének vezetője szintén a városi tér fontosságát hangsúlyozza a női bűnözés tekintetében a *‘Vanishing’ Female Perpetrator of Common Assault* című tanulmányában. Az esettanulmány képet ad a 19. század végi Stafford piacváros női bűnözőiről, akik többnyire munkásosztálybeli, középkorú nők voltak, és jellemzően „hétköznapi” bűntettek (például testi sértés) követtek el, amelyek száma a századfordulóra elkezdett mérséklődni. Turner szerint a csökkenésnek többféle mozgatórugója lehetett, mint például a városi térhasználatban bekövetkező változás, nevezetesen az, hogy megjelentek olyan szociális lakóhelyek, amelyek különálló lakásokkal rendelkeztek, ezzel csökkentve a közösségi életben bekövetkező konfliktusokat.

A következő, *Büntetőeljárás és büntetés* című blokk négy tanulmányt foglal magába. Ezek közül az első Sara Beam, a kanadai Victoria Egyetem professzorának tanulmánya (*Gender and the Prosecution of Adultery in Geneva 1550–1700*), amelyben a szerző annak a toposznak a megkérdőjelezésére vállalkozik, miszerint a szexuális bűncselekményt elkövető nőkkel szembeni engedékenység miatt a kora újkori Genfét gyakran a „nők paradicsomának” nevezték. Ám Beam a vizsgálat időbeli határainak kitolásával, illetve a nem és családi állapot figyelembevételével arra is rámutat, hogy a házasságtörés miatt indított büntetőeljárások elsődleges célpontjai még Genfben is az „elhajló” feleségek voltak. Beam kvantitatív és kvalitatív mutatók összehasonlításával megerősíti azt az elképzelést, amely szerint a házasságtörés szankcionálásával kapcsolatos, a genfi esetben megfigyelhető példák egy szélesebb európai mintázatba illeszkedtek a korszakban.

A Liverpooi Egyetem Szociológiai, Szociálpolitikai és Kriminológiai Tanszékének munkatársai, Lucy Williams és Barry Godfrey *‘Find the Lady’: Tracing and Describing the Incarcerated Female Population of London in 1881* című tanulmányukban

¹ BEATTIE, 1975.

az 1881-es népszámlálási adatok segítségével tárják fel a társadalmi kontroll különböző intézményeiben (dologházak, elmeógyógyintézetek, börtönök) tartózkodó nők társadalmi összetételét. A vizsgálat azt mutatja, hogy túlnyomórészt fiatal, hajadon, alacsony státuszú, képzetlen és bizonytalan foglalkozású nők kerültek börtönbe a vizsgált évben, míg a dologházakba és elmeógyógyintézetekbe inkább a harmincas éveik közepén járó, idősebb, házas és özvegy nőket utalták be. A kutatók arra a megállapításra jutottak, hogy ez az életkori megoszlás azzal magyarázható, hogy az idősebb generációhoz és felsőbb társadalmi csoportokhoz tartozó, de valamilyen okból deviánsnak tekintett bűnelkövető nőket társadalmi státuszukból adódóan kezelték a hagyományos állami büntetőszférán kívül.

Az ún. „fél-büntetőeljárás” metódus jelenségeivel kapcsolatban Helen Johnston a Hulli Egyetem Kriminológiai és Szociológiai Tanszékének professzora és David J. Cox a Wolverhamptoni Egyetem Kriminológiai Tanszékének oktatója *Gender and Release from Imprisonment: Convict Licensing Systems in Mid- to Late Nineteenth-Century England* címmel a 19. század második felében szabadlábra helyezett női bűnelkövetők társadalomba való visszaintegrációját és rehabilitációjuk módjait állítják a középpontba. Vizsgálódásuk során arra a megállapításra jutnak, hogy míg a szabadlábra helyezett férfi elkövetőket feltétel nélkül visszaengedték a társadalomba, addig a női elkövetők egy részét csak bizonyos feltétellel bocsátották el az intézményekből, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy kilenc hónapig – a társadalomba való visszailleszkedést elősegítendő – ellenőrzés alatt tartották őket. Ennek az volt az oka, hogy a viktoriánus korszakban úgy gondolták, hogy a nők a saját nemük és a társadalom elvárásai ellen is vétettek, így nagyobb fokú erkölcsi javulásra van szükségük, mint ellenkező nemű társaiknak. Hasonló problémát vet fel Alana Piper, az ausztráliai Brisbane-i Griffith Kriminológiai Intézet posztdoktor kutatója, Catrien Bijleveld, a kriminológia professzora az amszterdami Vrije Egyetemen, Susan Dennison, a Griffith Egyetem Kriminológiai és Büntetőjogi Tanszékének professzora, illetve Jonathan de Bruin, az Utrechti Egyetem kutatója. A *Female and Male Prisoners in Queensland 1880–1899: Re-entry, Risk Factors and Recidivism* című tanulmányukban 1880 és 1899 között a queenslandi női bűnözők fogva tartást követő utóéletét vizsgálták, és a kvantitatív kimutatások alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a nők nagyobb valószínűséggel voltak visszaesők, mint a férfiak. Mivel az ausztrál reintegrációs rendszer nagy mértékben hasonlított a Williams és Godfrey által elemzett brit eljáráshoz, így a visszaesés oka itt is visszavezethető arra, hogy az ausztrál nőket is nagyobb mértékben bélyegezte meg a társadalom egy bűncselekmény elkövetése után.

A kötet utolsó, a bűnözés reprezentációját vizsgáló tematikus blokkjának első tanulmánya a nőkről szóló észak-európai diskurzusokat veszi górcső alá. A Sarah Auspert, a Leuveni Katolikus Egyetem doktorjelöltje, Margo de Koster, a Brüsszeli Vrije Egyetem professzora, illetve Veerle Massin belga történész kooperációjában született *Girls, Young Women and Crime: Perceptions, Realities and Responses in a Long-Term Perspective* című írás azt járja körül, hogy a 18. századtól napjainkig hogyan uralták bizonyos témák a fiatalkorú női bűnelkövetőkre vonatkozó európai diskurzusokat, amelyek főként a lányok szexualitásával és függetlenségével kapcsolatos aggodalmakat fejezték ki. Daniel J. R. Grey, a Plymouthi Egyetem oktatója *'Monstrous and Indefensible'? Newspaper Accounts of Sexual Assaults on Children in*

Nineteenth-Century England and Wales című tanulmányában a gyermekek elleni szexuális támadások elkövetőinek és áldozatainak médiareprezentációját vizsgálja a 19. századi Angliában és Walesben. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a tizenkét évnél idősebb gyerekeket, és főleg a munkásosztálybeli áldozatok ügyeit, szigorúbb feltételek között vizsgálták ki, ugyanis sokszor azt feltételezték, hogy a vádak hamisak, vagy hogy a szexuális kapcsolat beleegyezésen alapuló volt. A tárgyalások során nagy jelentőséggel bírt az is, hogy az elkövetőt milyen színben tüntették fel (például erkölcsi jellem, magasabb társadalmi réteghez való tartozás, tengerentúli szolgálat, szociális kapcsolatok), mert a társadalmi és nemi normáknak való jobb megfelelés miatt az esküdtszék több ízben a vádlottaknak adott igazat. Claire Wilkinson, a Leideni Egyetem oktatója szintén a sajtóban megjelentő elfogultságot vizsgálja *Gender and Dutch Newspaper Reports of Intimate Violence, 1880–1910* című tanulmányában. Wilkinson az 1880 és 1910 közötti holland újságokban megjelenő családon belüli erőszakkal kapcsolatos cikkek elemzésével arra az eredményre jut, hogy ezekben az esetekben is megfigyelhető az a jelenség, amit Grey is említ, nevezetesen az, hogy a tudósítások által tanúsított szimpátia az áldozat és az elkövető osztály- és nemi normáknak való megfelelésétől függött.

A tanulmánykötet kapcsán összességében elmondható, hogy értékes adalékokkal szolgál a nő- és kriminológiatörténeti, illetve társadalom- és mentalitástörténeti kutatásokhoz, ugyanis a tanulmányokban szereplő forrás csoportok, jogtörténeti és bírósági források bevonásával mutatják be azt, hogy a kora újkortól kezdve milyen túlélési stratégiák segítségével boldogultak főleg az alacsonyabb társadalmi csoportokhoz tartozó nők, így a kötet szerzői által bemutatott szempontok nagyban gazdagítják az 1600 és 1914 közötti női bűnözés megértését és reprezentációját.

Sipos Nikolett

Felhasznált irodalom és rövidítések

BEATTIE

- 1975 BEATTIE, J. M.: The Criminality of Women in Eighteenth-Century England. *Journal of Social History*, 8. (1975) 4. sz. 80–116.